

УДК 502.7 + 581.55 (477)

Д.П. Воронцов¹, Л.І. Мілкіна²

РІДКІСНІ ЛІСОВІ УГРУПОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ "СКОЛІВСЬКІ БЕСКИДИ"

Воронцов Д.П., Мілкіна Л.І. Редкие лесные сообщества национального природного парка "Сколевские Бескиды" // Науч. зап. Гос. природоведч. музея. – Львов, 2006. – Вып. 22. – С. 155-165.

Приведены данные о локализации и фитоценотической структуре 46 синтаксонов первично и вторично редкостных лесных сообществ НПП "Сколевские Бескиды", 2 из которых занесены в "Зеленую книгу Украинской ССР" (1987), 11 – в региональную "Зеленую книгу" (1998), и 13 – в "Зеленую книгу Украины. Леса" (2002).

Vorontsov, D., Milkina, L. The rare forest communities of the National Nature Park "Skolivski Beskydy" // Proc. of the State Nat. Hist. Museum. – Lviv, 2006. – 22. – P. 155-165.

The data on localities and phytocoenotic structure of 46 primary or secondary rare forest communities syntaxa are given for "Skolivski Beskydy" national nature park. 2 of them are fraught onto "Green Data Book of Ukrainian SSR" (1987), 11 – to regional "Green Data Book" (1998), and 13 – to "G. D. B. of Ukraine. Forests" (2002).

Інвентаризація рідкісних рослинних угруповань є частиною і передумовою організації охорони раритетів біорізноманіття шляхом функціонального зонування території національних парків і визначення природоохоронного режиму для кожного типу фітоценозів. Рідкісність фітоценозів доцільно розглядати в кількох аспектах: поперше, в територіальному і регіональному плані. Слід розрізняти локально рідкісні об'єкти, тобто рідкісні в межах даного парку, та регіонально рідкісні, тобто рідкісні в межах району, де розташований парк. У нашому випадку – це геоморфологічні райони Сколівських Бескидів (область Зовнішніх Карпат) і Стрийсько-Сянської верховини (Вододільно-Верховинська область) [15]. Слід звернути увагу також на ботанічні об'єкти, що є раритетними для Українських Карпат у цілому. Другий аспект – це генетична рідкісність. Тут слід розрізняти первинно і вторинно (антропогенно) рідкісні об'єкти [5]. Первинно рідкісні об'єкти є рідкісними за своєю природою, тобто переважно внаслідок рідкісності певного комплексу екологічних умов. Це передусім угруповання в рідкісних ґрунтово-геологічних умовах (як, наприклад, літогенні смерекові ліси). Вторинно рідкісні угруповання мали значне поширення в минулому і перейшли до категорії рідкісних внаслідок діяльності людини (вирубка лісів певних типів, пожежі, осушення заболочених земель та ін.). При визначенні вторинно рідкісних рослинних угруповань слід брати до уваги геоботанічну й біогеоценотичну ситуацію по інших природоохоронних територіях регіону і в цілому по Українських Карпатах з тим, щоби безпомилково провести зонування території національного парку, а також визначити місце "Сколівських Бескидів" у майбутній екологічній мережі України [16].

Таким чином, мета цієї роботи – інвентаризація рідкісних рослинних угруповань на території національного природного парку "Сколівські Бескиди".

Більшість наведених у роботі рідкісних фітоценозів трапляється на території НПП "Сколівські Бескиди" одинично і локалізовані переважно в Майданському та Сколівському лісництвах. Синтаксономічний ранг деяких з них не визначений.

Матеріал і методика досліджень

Матеріалами для даної роботи послужили понад 100 геоботанічних описів рідкісних лісових угруповань, які було зроблено на підставі детально-маршрутних досліджень рослинності НПП “Сколівські Бескиди” протягом 1998-2004 р.р. Опис виконано за стандартними методиками, проективне покриття окремих видів наведено у відсотках. У складі деревостанів (ярус А) виділені під'яруси А1 (найвищий) та А2 (нижчий від попереднього на 3-5м). Ярус В – ярус чагарників та підросту. Ярус С – трав'яно-чагарничковий. D – моховий ярус. У формулах деревостанів використано наступні скорочення: Гр – граб звичайний (*Carpinus betulus*), Бк – бук лісовий (*Fagus sylvatica*), Яв – явір (*Acer pseudoplatanus*), Клг – Клен гостролистий (*A. platanoides*), Іл – ільм (*Ulmus glabra*), Влс – вільха сіра (*Alnus incana*), Влч – вільха чорна (*Alnus glutinosa*), Яс – ясен (*Fraxinus excelsior*), Ос – осика (*Populus tremula*), Бер – береза повисла (*Betula pendula*), Яц – ялиця біла (*Abies alba*), См – смерека європейська (*Picea abies*). Латинські назви рослинних угруповань прийнято за домінуючою системою класифікації [11], видові назви рослин наведено за “Определителем...” [10].

Результати досліджень

Abieta albae – ялицеві ліси.

1-2. **Piceeto (abietis) - Abietum (albae) dryopteridosum (austriacae); Piceum (abietis) - Abietum (albae) vaccinioso (myrtilli) - dicranosum.** Первинно біогеоценотично рідкісні для Українських Карпат острівні смереково-ялицеві ліси на гірсько-лісовому підзолистому дуже скелетному ґрунті, що занесені до регіональної “Зеленої книги” [12]. Відмічені у Сколівському (кв. 3) і Майданському (кв. 70) лісництвах.

Смерекові суяличини зі складом деревостану 9Яц1См - 8Яц2См. Зімкнутість крон – 0,6-0,7. Флористичне ядро утворюють оліготрофні види: *Vaccinium myrtillus* (50-60%), *Dryopteris austriaca* (10-40%), *D. carthusiana* (5%), *Huperzia selago*, *Luzula luzuloides*, *Lycopodium annotinum*, *Oxalis acetosella*, *Polypodium vulgare*, *Pyrola rotundifolia*. В суцільному моховому ярусі (D) панує *Dicranum scoparium* з домішкою *Hylocomium splendens*, *Pleurozium schreberi* та *Polytrichum commune*.

3. **Abietum (albae) vaccinioso (myrtilli) - leucobryosum.** Первинно рідкісні для Українських Карпат угруповання. Відмічені у Сколівському лісництві (кв. 3), на північ від оліготрофного торфовища в урочищі “Журавлине”.

Флористично бідний ялицевий ліс складу 10Яц од. См, з покривом із *Vaccinium myrtillus* (25%) та моху *Leucobryum glaucum* (50%), який є характерним для рівнинних соснових лісів.

4-5. **Abietum (albae) scopiosum (carniolicae); Fageto (sylvaticae) - Abietum (albae) scopiosum (carniolicae).** Первинно рідкісні угруповання з унікальним співдомінуванням видів деревного і трав'яного ярусів та з пануванням у покриві *Scopolia carniolica* – третинного релікту [4], включеного до “Червоної книги України” [14]. Локалізовані у Сколівському лісництві (кв. 12, а також вздовж русла потоку на межі між кв. 13 та 14).

Склад деревного ярусу – 10Яц од. Бк; 6Яц4Бк, зімкнутість крон – 0,6. У ярусі В – поодинокі особини *Corylus avellana*, *Sambucus nigra*. У під'ярусі С1, крім *Scopolia*

Сколівському лісництві (кв. 5, 8) та на правобережжі р. Опір, вище від гирла потоку Павлів.

Деревостани різновікові, складу 10Влч - 6Влч3См1Яц. Зімкнутість крон – 0,7-0,8. В ярусі А трапляються *Alnus incana*, *Fagus sylvatica*, *Acer platanoides*, *Salix fragilis*. Ярус В (0,1-0,3) утворюють *Corylus avellana*, *Sambucus nigra*, рідше – *Frangula alnus*, *Sorbus aucuparia*, *Viburnum opulus*, підріст *Abies alba*, *Acer pseudoplatanus*, *Alnus glutinosa*, *A. incana*, *Picea abies*. Проективне покриття ярусу С сягає 75-90%. Флористичне ядро складають мезогігрофільні евтрофні види: *Caltha palustris* (до 75%), *Carex remota* (до 15%), *Stellaria nemorum* (до 15%), *Cirsium oleraceum*, *Equisetum telmateia*, *Filipendula denudata*, *Impatiens noli-tangere*, *Lycopus europaeus*, *Lysimachia nemorum*, *Mentha longifolia*, *Myosotis palustris*, *Ranunculus repens*, *Solanum dulcamara*.

11. **Abieto (albae) - Piceeto (abietis) - Alnetum (glutinosae) caricosum (remotae)**. Первинно рідкісні для північно-східного макросхилу Українських Карпат острівні угруповання. Локалізовані у Сколівському лісництві (кв. 8).

Склад деревостану 6Влч3См1Яц. Зімкнутість крон – 0,6-0,7. Ярус В (0,2) утворюють підріст *Alnus glutinosa* (10-15%), *Abies alba* (до 5%), *Acer pseudoplatanus*, *Picea abies*, *Sambucus nigra*. Проективне покриття ярусу С – 95-100%. Домінує *Carex remota* (95%). Трапляються *Athyrium filix-femina*, *Caltha palustris*, *Cirsium oleraceum*, *Doronicum austriacum*, *Equisetum sylvaticum*, *Impatiens noli-tangere*, *Petasites albus*, *Solanum dulcamara*, *Stellaria nemorum*.

12. **Alnetum (glutinosae) salviosum (glutinosae)**. Первинно рідкісні для північно-східного макросхилу Українських Карпат острівні угруповання. Трапляються у Сколівському лісництві (кв. 7).

Склад деревостану 10Влч, од. См, Бк. Зімкнутість крон – 0,7-0,8. У ярусі В (0,1-0,2) – *Sambucus nigra* (5-10%), підріст *Alnus glutinosa* (10%), *Abies alba*, *Picea abies*. Проективне покриття ярусу С – 85-90%. Флористичне ядро утворюють *Salvia glutinosa* (до 50%), *Petasites albus* (5-30%), *Asarum europaeum* (до 10%), *Astrantia major* (до 10%), *Athyrium filix-femina* (до 10%), *Galeobdolon luteum* (5-10%), *Glechoma hirsuta* (10%), *Ranunculus repens* (до 10%), *Stellaria nemorum* (5-10%), та інші евтрофні, переважно гігромезофільні види: *Aegopodium podagraria*, *Caltha palustris*, *Filipendula denudata*, *Geum rivale*, *Impatiens noli-tangere*, *Myosotis nemorosa*.

13-14. **Alnetum (glutinosae) urticosum (dioicae); Alnetum (glutinosae) caricosum (brizoidis)**. Рідкісні для північно-східного макросхилу Українських Карпат фітоценози, включені до регіональної “Зеленої книги” [12]. Відмічені у Майданському лісництві (кв. 52).

Склад деревостану – 10Влч. Зімкнутість крон – 0,7-0,8. У ярусі В – поодинокі особини *Grossularia reclinata*. У ярусі С угруповань першого типу домінують *Urtica dioica* (до 70%), *Impatiens noli-tangere* (до 25%), *Stellaria nemorum* (5%), трапляються *Athyrium filix-femina*, *Cirsium oleraceum*, *Dryopteris filix-mas*, *Equisetum sylvaticum*, *Galeopsis speciosa*, *Glechoma hirsuta*, *Myosotis palustris*, *Senecio fuchsii*. В ярусі С угруповань другого типу панує *Carex brizoides* (95-100%). Домішку складають поодинокі особини *Cirsium oleraceum*, *Gentiana asclepiadea*, *Myosotis palustris*, *Rubus idaeus*, *Stellaria nemorum*, *Urtica dioica*.

Alneta incanae – сіровільхові ліси.

15-16. **Alnetum (incanae) alliosum (ursini); Acereto (pseudoplatani) - Alnetum (incanae) alliosum (ursini).** Первинно рідкісні острівні угруповання, у покриві яких переважає *Allium ursinum* – вид, включений до “Червоної книги України” [14]. Угруповання занесені до регіональної “Зеленої книги” [12] та “Зеленої книги України” [3]. Відмічені в Майданському (кв. 54) та Підгородцівському (кв. 38) лісництвах.

Склад деревостану – 10Влс, інколи з незначною домішкою *Acer pseudoplatanus*. Зімкнутість крон 0,6. У ярусі В – поодинокі особини *Corylus avellana*, *Grossularia reclinata*, *Sambucus nigra*. Флористичне ядро утворюють *Allium ursinum* (до 70%), *Urtica dioica* (до 10%), *Glechoma hirsuta* (5%), *Petasites hybridus* (до 5%), *Aegopodium podagraria*, *Angelica sylvestris*, *Cirsium oleraceum*, *Festuca gigantea*, *Filipendula denudata*, *Geum rivale*, *Heracleum sphondylium*, *Impatiens noli-tangere*, *Ranunculus repens*, *Stachys sylvatica*, *Stellaria nemorum*.

17-18. **Alnetum (incanae) lunariosum (redivivae); Ulmeto (glabrae) - Acereto (pseudoplatani) - Alnetum (incanae) lunariosum (redivivae).** Первинно рідкісні угруповання з домінуванням у покриві *Lunaria rediviva*. Відмічені у Сколівському (кв. 12, 17) і Майданському (кв. 43) лісництвах.

Склад деревостанів – 10 Влс, або 6Влс3Яв1Іл. Зімкнутість крон – 0,5-0,8. У ярусі В (0,1-0,2) – *Corylus avellana* (5-10%), *Grossularia reclinata* (до 10%), *Sambucus nigra* (до 5%), *Daphne mezereum*, *Euonymus europaea*, *Lonicera xylosteum*, *Padus avium*, підріст *Abies alba*, *Acer pseudoplatanus*, *Alnus incana*, *Fagus sylvatica*, *Fraxinus excelsior*. Проективне покриття ярусу С становить 80%. Флористичне ядро складають *Lunaria rediviva* (50-70%), *Mercurialis perennis* (до 20%), *Matteuccia struthiopteris* (до 15%), *Galeobdolon luteum* (до 10%), *Glechoma hirsuta* (до 10%), *Impatiens noli-tangere* (до 10%) та інші евтрофні види: *Aegopodium podagraria*, *Anthriscus sylvestris*, *Asarum europaeum*, *Dentaria glandulosa*, *Euphorbia amygdaloides*, *Geranium phaeum*, *G. robertianum*, *Isopyrum thalictroides*, *Paris quadrifolia*, *Pulmonaria obscura*, *Ranunculus lanuginosus*, *Scopolia carniolica*, *Urtica dioica*. Типовою є участь мезогігрофітів та гігромезофітів – *Caltha palustris*, *Chrysosplenium alternifolium*, *Cirsium oleraceum*, *Filipendula denudata*, *Petasites albus*, *Peucedanum palustre*, *Ranunculus repens*.

19. **Alnetum (incanae) matteucciosum (struthiopteris).** Первинно рідкісні для України угруповання з пануванням у покриві третинного релікту *Matteuccia struthiopteris* [4], включені до “Зеленої книги УРСР” [2]. Відмічені у Сколівському (кв. 3) та Майданському (кв. 53) лісництвах.

Склад деревостану – 10Влс, зрідка трапляються *Abies alba*, *Acer pseudoplatanus*, *Fagus sylvatica*. Зімкнутість крон – 0,7-0,9. У ярусі В – *Corylus avellana*, *Daphne mezereum*, *Grossularia reclinata*, *Salix caprea*, *Sambucus nigra*, підріст *Abies alba*, *Acer pseudoplatanus*, *Fraxinus excelsior*. Проективне покриття ярусу С – 80%. Флористичне ядро утворюють евтрофні види: *Matteuccia struthiopteris* (25-50%), *Lunaria rediviva* (до 10%), *Petasites albus* (до 10%), *Aegopodium podagraria* (5%), *Asarum europaeum* (5%), *Stellaria nemorum* (до 5%), *Aconitum moldavicum*, *Athyrium filix-femina*, *Cirsium oleraceum*, *Dentaria bulbifera*, *D. glandulosa*, *Geranium phaeum*, *G. robertianum*, *Impatiens noli-tangere*, *Ranunculus lanuginosus*, *Salvia glutinosa*, *Scrophularia nodosa*, *Stachys sylvatica*, *Thalictrum aquilegifolium*.

20. Alnetum (incanae) scopulosum (carniolicae). Первинно рідкісні для Українських Карпат угруповання, у покриві яких домінує *Scopolia carniolica*. Угруповання включені до регіональної “Зеленої книги” [12] та “Зеленої книги України” [3]. Відмічені у Сколівському лісництві (кв. 12).

Склад деревостану – 10Влс. Зімкнутість крон – 0,5. Ярус В зімкнутістю 0,1-0,2 утворюють *Corylus avellana* (10%), *Grossularia reclinata* (до 5%), *Sambucus nigra* та підріст *Abies alba*, *Acer pseudoplatanus*, *Picea abies*. У ярусі С домінує *Scopolia carniolica* (до 90%), трапляються *Aegopodium podagraria*, *Asarum europaeum*, *Caltha palustris*, *Carex sylvatica*, *Cirsium oleraceum*, *Geranium robertianum*, *Impatiens noli-tangere*, *Lunaria rediviva*, *Mercurialis perennis*, *Petasites albus*, *Ranunculus repens*, *Stachys sylvatica*.

Carpineta betuli – грабові ліси.

21-24. Carpinetum (betuli) grossularioso (reclinatae) - ruboso (hirti) - symphytosum (cordatae); Carpinetum (betuli) grossularioso (reclinatae) - rubosum (hirti); Carpinetum (betuli) grossularioso (reclinatae) - drvopteridosum (filix-maris); Carpinetum (betuli) mercurialidosum (perennis). Рідкісні для північно-східного макросхилу Українських Карпат похідні монодомінантні угруповання на брилово-скелетних, поверхнево дуже кам'янистих ґрунтах (ранкерах). Відмічені у Сколівському лісництві (кв. 2).

Склад деревостану – 10Гр з одиничною домішкою *Abies alba*, *Acer pseudoplatanus*, *Fagus sylvatica*. Зімкнутість крон – 0,7. У ярусі В (0,2-0,3) – *Grossularia reclinata* (до 20%), *Sambucus nigra* (5%), *Daphne mezereum*, *Ribes lucidum*, підріст *Abies alba* (5-10%), *Carpinus betulus*, *Fagus sylvatica*, *Picea abies*. Флористичне ядро, разом з *Grossularia reclinata*, утворюють мезофільні евтрофні види – *Mercurialis perennis* (до 30%), *Dryopteris filix-mas* (до 25%), *Rubus hirtus* (до 25%), *Symphytum cordatum* (до 25%), *Athyrium filix-femina* (до 10%), *Dryopteris carthusiana* (до 10%), *Actaea spicata*, *Carex pilosa*, *Dryopteris austriaca*, *Geranium robertianum*, *Hypericum selago*, *Lunaria rediviva*, *Milium effusum*, *Paris quadrifolia*, *Polystichum aculeatum*, *P. braunii*, *Salvia glutinosa*, *Stellaria holostea*, в тому числі петрофільні папороті – *Phyllitis scolopendrium* (до 10%), *Cystopteris fragilis*, *Polypodium vulgare*.

25-29. Fageto (sylvaticae) - Carpinetum (betuli) drvopteridosum (carthusianae); Fageto (sylvaticae) - Abieto (albae) - Carpinetum (betuli) grossularioso (reclinatae) - mercurialidosum (perennis); Abieto (albae) - Acereto (pseudoplatani) - Fageto (sylvaticae) - Carpinetum (betuli) grossularioso (reclinatae) - phyllitidosum (scolopendrii); Piceeto (abietis) - Fageto (sylvaticae) - Carpinetum (betuli) drvopteridosum (filix-maris); Fageto (sylvaticae) - Abieto (albae) - Carpinetum (betuli) nudum. Рідкісні для північно-східного макросхилу Українських Карпат вторинні угруповання. Відмічені у Сколівському (кв. 2, 17) та Підгородцівському (кв. 40) лісництвах.

Склад деревостанів – 6Гр4Бк; 8Гр1Бк1Яц; 6Гр2Бк1Яц1Яв; 5Гр4Бк1См од. Як 5Гр3Яц2Бк. Зімкнутість крон – 0,8-0,9. У Підгородцівському лісництві в складі деревостану присутні *Larix decidua*, *Pinus sylvestris*, *P. austriaca* лісокультурного походження. Ярус В (0,1-0,4) утворюють переважно *Grossularia reclinata* (до 25%), *Corylus avellana* (до 5%), *Ribes lucidum*, *Sambucus nigra*, підріст *Abies alba* (до 5%), *Acer pseudoplatanus*, *Carpinus betulus*, *Fagus sylvatica*, *Picea abies*. Проективне покриття ярусу С становить 50-60% (лише в угрупованні F. (s.) – A. (a.) – C. (b).

medum – менше 1%). Флористичне ядро утворюють *Dryopteris carthusiana*, (до 25%), *Mercurialis perennis* (до 30%), *Phyllitis scolopendrium* (до 25%), *Dryopteris filix-mas* (до 30%), *Actaea spicata*, *Carex pilosa*, *Dentaria bulbifera*, *Dryopteris austriaca*, *Geranium robertianum*, *Gymnocarpium dryopteris*, *Huperzia selago*, *Impatiens noli-tangere*, *Isopyrum thalictroides*, *Lunaria rediviva*, *Mycelis muralis*, *Paris quadrifolia*, *Phegopteris connectilis*, *Poa nemoralis*, *Polygonatum verticillatum*, *Polypodium vulgare*, *Polystichum aculeatum*, *P. braunii*, *Symphytum cordatum*.

30. **Piceeto (abietis) - Fageto (sylvaticae) - Carpinetum (betuli) lunariosum (redivivae)**. Рідкісні для Українських Карпат грабові угруповання з домінуванням у покриві *Lunaria rediviva*. Відмічені у Сколівському лісництві (кв. 17).

Склад деревостану – 5Гр4Бк1См од. Яв. Зімкнутість крон – 0,8-0,9. У ярусі В (3) – *Corylus avellana* (до 5%), *Sambucus nigra*, підріст *Carpinus betulus* (10%), *Fagus sylvatica* (10%), *Acer pseudoplatanus*. Проективне покриття ярусу С становить 60-70%. Флористичне ядро утворюють *Lunaria rediviva* (50%), *Dryopteris filix-mas* (5%), *Glechoma hirsuta* (5%), *Actaea spicata*, *Circaea lutetiana*, *Dentaria bulbifera*, *Dryopteris carthusiana*, *Gymnocarpium dryopteris*, *Grossularia reclinata*, *Isopyrum thalictroides*, *Mercurialis perennis*, *Mycelis muralis*, *Paris quadrifolia*, *Phegopteris connectilis*, *Polystichum braunii*, *Rubus hirtus*, *Scopolia carniolica*, *Stellaria nemorum*.

Наявність значної кількості підросту ялиці в мішаних і, частково, в монодомінантних грабових угрупованнях свідчить про те, що вони сформувалися на місці корінних буково-грабово-ялицевих та грабово-буково-ялицевих лісів після рубування ялиці.

Fageta sylvaticae – букові ліси.

31. **Fagetum (sylvaticae) alliosum (ursini)**. Угруповання з домінуванням у покриві *Allium ursinum*. Включені до “Зеленої книги Української РСР” [2], регіональної “Зеленої книги” [12] та “Зеленої книги України” [3]. Відмічені на північно-східних схилах хребта Парашки в Сколівському військовому ЛГ, на схилах - Високий Верх, у Майданському, Сколівському (кв. 12), Крушельницькому (кв. 29, 30) та Завадківському (кв. 12) лісництвах.

Різновікові, переважно монодомінантні букові деревостани. Зімкнутість крон – 0,7-0,9. У ярусі В – поодинокі особини *Corylus avellana*, *Grossularia reclinata*, *Sambucus racemosa*, *Sorbus aucuparia*, *Lonicera nigra*, підріст *Fagus sylvatica*. Флористичне ядро утворюють *Allium ursinum* (40-90%) та інші представники широколистяно-лісової еколого-ценотичної групи: *Actaea spicata*, *Aposeris foetida*, *Asarum europaeum*, *Chaerophyllum temulum*, *Circaea alpina*, *Dentaria bulbifera*, *D. glandulosa*, *Dryopteris filix-mas*, *Filipendula denudata*, *Galeobdolon luteum*, *Galium odoratum*, *Glechoma hirsuta*, *Isopyrum thalictroides*, *Lunaria rediviva*, *Mercurialis perennis*, *Paris quadrifolia*, *Polystichum braunii*, *Primula veris*, *Pulmonaria obscura*, *Stachys sylvatica*, *Stellaria holostea*, *S. nemorum*, *Symphytum cordatum*, *Thalictrum quilegifolium*.

32-35. **Fagetum (sylvaticae) galiosum (odorati); Fagetum (sylvaticae) mercurialidosum (perennis); Fagetum (sylvaticae) dentariosum (glandulosae); Fagetum (sylvaticae) dentariosum (bulbiferae); Fagetum (sylvaticae) caricosum (pilosae)**. Вторинно рідкісні для північно-східного макросхилу Українських Карпат корінні монодомінантні букові праліси [8]. Відмічені в Майданському лісництві (кв. 4).

Типовий природний лісостан, в якому головною лісоутворюючою породою виступає *Fagus sylvatica*, представлений чотирма поколіннями. Перше покоління (під'ярус А1) – це бук віком близько 200 років, зімкнутість крон – 0,2-0,3. Друге покоління (під'ярус А2) – бук віком близько 50 років, зімкнутість крон – 0,4-0,5. Третє покоління (ярус В) – бук віком 8-10 років. У цьому ж ярусі трапляються поодинокі особини *Acer pseudoplatanus*. Зімкнутість ярусу В становить 0,1. Четверте покоління (ярус С) – сходи бука.

Мікрорельєф ділянки нагадує давньозсувний: неглибокі (20-30 см) пониження діаметром 5-6 м чергуються з такими ж підвищеннями, тому ярус С має нерівномірну будову. Синузії *Galium odoratum* (10-20%) змінюються синузіїми *Mercurialis perennis* (45-50%), *Dentaria glandulosa* (25%), *D. bulbifera* (40-45%), *Carex pilosa* (70%). У покриві, крім згаданих видів, трапляються майже виключно види фагетального комплексу: *Asarum europaeum*, *Circaea lutetiana*, *Dryopteris filix-mas*, *Glechoma hirsuta*, *Salvia glutinosa* та ін.

36. Abieto (albae) - Fagetum (sylvaticae) hederosum (helicis). Первинно рідкісний для північно-східного макросхилу Українських Карпат [6] тип асоційованості пануючих видів деревостану з домінантом трав'яного ярусу, яким є палеоген-неогеновий релікт *Hedera helix*. Угруповання включені до “Зеленої книги України” [3]. Відмічені у Сколівському лісництві (кв. 3).

Склад деревостану 8Бк2Яц. Зімкнутість ярусу А – 0,7. У ярусі В зімкнутістю 0,1 – *Abies alba* (до 5%), *Fagus sylvatica* (до 5%), *Picea abies*, поодинокі особини *Acer pseudoplatanus*, *Carpinus betulus*, *Daphne mezereum*, *Fraxinus excelsior*, *Sambucus nigra*. Флористичне ядро утворюють *Hedera helix* (50%), *Carex pilosa* (до 10%) та інші евтрофні та оліготрофні види: *Asarum europaeum*, *Dentaria bulbifera*, *D. glandulosa*, *Galium odoratum*, *Hepatica nobilis*, *Luzula luzuloides*, *L. pilosa*, *Mercurialis perennis*, *Mycelis muralis*, *Paris quadrifolia*, *Poa nemoralis*, *Polygonatum verticillatum*.

37-39. Fagetum (sylvaticae) lunariosum (redivivae); Abieto (albae) - Fagetum (sylvaticae) lunariosum (redivivae); Acereto (pseudoplatani) - Fagetum (sylvaticae) lunariosum (redivivae). Угруповання з домінуванням у покриві *Lunaria rediviva*. Монодомінантні й мішані букові лунарієві ліси на території парку зростають на висоті 600-1000 м н.р.м. і трапляються частіше, ніж інші лісові угруповання, що занесені до “Зеленої книги України” [3]. Лише в Майданському лісництві (кв. 37, 38, 50, 60, 64) відзначено 11 їх місцезнаходжень [8]. Ще 7 подібних ценозів описано також у Сколівському (кв. 2, 10) та два – у Завадківському лісництвах.

Склад ярусу А – 10Бк; 10Бк од. Яц, Яв, Іл; 8Бк2Яв; 9Бк1Яц. В кв. 64 Майданського лісництва домішку в деревостані становить *Picea abies* лісокультурного походження (90% її представлено неаборигенною туполускатою формою [13]). Всі деревостани стиглі або перестиглі, віком 100-150 років. Зімкнутість крон 0,7-0,8. У ярусі В зрідка трапляється підріст деревних порід переважно бука. Флористичне ядро утворюють *Lunaria rediviva* (50-75%), *Athyrium filix-femina* (до 5%), *Mercurialis perennis* (до 5%), *Salvia glutinosa* (до 5%), *Galium odoratum*, *Geranium robertianum*, *Polystichum aculeatum*, *Senecio fuchsii*.

40. Acereto (pseudoplatani) - Fagetum (sylvaticae) phyllitidosum (scolopendrii). Первинно рідкісний для Українських Карпат ценози з домінуванням у покриві *Phyllitis scolopendrium*. Угруповання включені до “Зеленої книги України” [3]. Відмічені в Майданському лісництві (кв. 20).

Деревостан двоярусний. Склад під'ярусу А1 – від 10Бк од. Яв до 9Бк1Яв, бук віком 120 років, зімкнутість крон – 0,4-0,6. Склад під'ярусу А2 – 10Бк, бук віком 40 років, зімкнутість крон 0,4. В ярусі В – поодинокі особини *Grossularia reclinata*, підріст деревних порід відсутній. Ґрунт – брилово-скелетний, що сприяє зростанню тип характерних для подібних екологічних умов літофільних папоротей: *Phyllitis scolopendrium* (до 20%), *Cystopteris fragilis*, *Polypodium vulgare*, *Polystichum aculeatum*. В утворенні ярусу С беруть участь також *Actaea spicata*, *Athyrium filix-femina*, *Dryopteris filix-mas*, *Geranium robertianum*, *Glechoma hirsuta*, *Gymnocarpium dryopteris*, *Impatiens noli-tangere*, *Symphytum cordatum*, *S. popovii*, *Urtica dioica*.

41. **Acereto (pseudoplatani) - Fraxineto (excelsioris) - Fagetum (sylvaticae) lunarioso (carniolicae) - lunariosum (redivivae)**. Рідкісний для Українських Карпат тип асоційованості домінуючих видів деревостану зі співдомінантами ярусу С, якими є *Scopolia carniolica* та *Lunaria rediviva*. Відмічені у Сколівському лісництві (кв. 17).

Склад деревостану 5Бк4Яс1Яв од. Ял. Зімкнутість крон – 0,9. Ярус В (0,3) утворюють *Corylus avellana* (5%), *Sambucus nigra* (до 5%), *Grossularia reclinata*, а також підріст *Fagus sylvatica* (до 20%). Проективне покриття ярусу С – близько 70%. Флористичне ядро складають *Scopolia carniolica* (25%), *Lunaria rediviva* (25%), *Dryopteris filix-mas* (до 10%), *Glechoma hirsuta* (до 10%), *Mercurialis perennis* (5%) та інші евтрофні види: *Aconitum sp.*, *Actaea spicata*, *Aegopodium podagraria*, *Dentaria bulbifera*, *Dryopteris carthusiana*, *Galium odoratum*, *Geranium phaeum*, *G. robertianum*, *Impatiens noli-tangere*, *Isopyrum thalictroides*, *Paris quadrifolia*, *Polygonatum multiflorum*, *Polystichum braunii*, *Stellaria nemorum*, *Symphytum cordatum*.

Наявність у деревостанах досить старих особин *Abies alba* при домінуванні *Fagus sylvatica* в ярусі А, а також добре поновлення бука в ярусі В може свідчити про те, що даний ценоз є похідним, і сформувався на місці ялицево-букового лісу.

Fraxineta excelsioris – ясеневі ліси

42-43. **Fageto (sylvaticae) - Acereto (pseudoplatani) - Fraxinetum (excelsioris) lunariosum (redivivae); Acereto (platanoidis) - Fraxinetum (excelsioris) lunariosum (redivivae)**. Рідкісний тип асоційованості пануючих видів деревостану з домінантом ярусу С – *Lunaria rediviva*. Угруповання включені до “Зеленої книги України” [3]. Відмічені у Сколівському лісництві (кв. 17).

Склад деревостану – 9Яс1Яв од. Бк; 6Яс4КлГ од. Гр, Яв. Зімкнутість крон – 0,8-0,9. Ярус В (0,1-0,2) утворюють *Corylus avellana*, *Daphne mezereum*, *Grossularia reclinata*, *Sambucus nigra*, *S. racemosa*, підріст *Fagus sylvatica*, *Fraxinus excelsior*, *Ulmus glabra*. Проективне покриття ярусу С становить 75-90%. Флористичне ядро утворюють *Lunaria rediviva* (50-75%), *Salvia glutinosa* (до 10%), *Glechoma hirsuta* (до 5%), *Mercurialis perennis* (до 5%), *Scopolia carniolica* (до 5%), *Stellaria nemorum* (до 5%), *Actaea spicata*, *Anthriscus sylvestris*, *Aruncus vulgaris*, *Asarum europaeum*, *Astrantia major*, *Carex sylvatica*, *Circaea lutetiana*, *Dentaria bulbifera*, *Dryopteris carthusiana*, *D. filix-mas*, *Euphorbia amygdaloides*, *Filipendula denudata*, *Galium odoratum*, *Geranium phaeum*, *Geum rivale*, *Gymnocarpium dryopteris*, *Isopyrum thalictroides*, *Lysimachia nemorum*, *Matteuccia struthiopteris*, *Paris quadrifolia*, *Phegopteris connectilis*, *Poa nemoralis*, *Polystichum aculeatum*, *P. braunii*, *Polygonatum multiflorum*, *Stachys sylvatica*, *Stellaria holostea*, *Streptopus amplexifolius*, *Symphytum cordatum*.

Piceeta abietis – смерекові ліси.

44. **Piceetum (abietis) luzulosum (sylvaticae).** Монодомінантні кліматогенні (високогірські) рамені й сурамені є дуже рідкісними в районі Сколівських Бескидів. Подібні ценози займають значні площі в районах Горган, Чорногори, Мармароського масиву, але на території НПП “Сколівські Бескиди” виявлено поки що лише одне таке угруповання [9]. Відмічені у Майданському лісництві (кв. 34) на висоті близько 1000 м н.р.м.

Склад деревостану – 10См, зімкнутість крон – 0,6. У чагарниковому ярусі – поодинокі особини *Sorbus aucuparia*. В ярусі С панує *Luzula sylvatica* (до 95%), яка внаслідок задерніння ґрунту заважає появі підросту смереки. В покриві трапляються *Dryopteris austriaca* (до 10%), *Majanthemum bifolium*, *Polygonatum verticillatum*, *Rubus idaeus*, *Senecio fuchsii*. Присутні також деякі інші представники флори високогірних смерекових лісів: *Homogyne alpina*, *Soldanella sp.*, *Streptopus amplexifolius*.

45. **Piceetum (abietis) vaccinioso (myrtilli) - dicranosum.** На відміну від сусіднього району Горган, де потужні невапнисті пісковики ямненської світи утворюють іноді дуже широкі (0,5-3,0 км) смуги, що простягаються на десятки кілометрів, у районі Бескидів ці відклади виклинюються й виходять на денну поверхню окремими ізольованими один від одного осередками [1]. На цих відкладах поширені переважно гірсько-лісові підзолісті ґрунти (підзолувісолі), а також так звані ранкери та літосолі, тобто ініціальні ґрунти, з якими пов'язані корінні низькогірні (літогенні) оліготрофні смерекові ліси. У Бескидах подібні угруповання є рідкісними, оскільки тут знаходиться їх західний форпост. Відмічені у Сколівському (кв. 3) та Майданському (кв. 72) лісництвах.

Флористично бідні чорничево-мохові сурамені. Склад ярусу А – 10См од. Бк. Ял, Ос, Бер. Ярус С складають переважно оліготрофні види. У покриві неподільно панує *Vaccinium myrtillus* (50-95%), до якої домішуються *Calamagrostis epigeios*, *Dryopteris austriaca*, *Luzula luzuloides*, *Lycopodium annotinum*, *Rhodococcum vitis-idaea*. Основу суцільного мохового ярусу (D) складають *Dicranum scoparium* (50-90%), *Pleurozium schreberi* (1-5%), *Hylocomium splendens* (1-5%) та ін.

Sorbeta aucupariae – горобинове криволісся.

46. **Sorbetum (aucupariae) athvriosum (distentifolii).** Локально та регіонально рідкісні високогірні горобинові угруповання, що трапляються біля верхньої межі лісу на висоті 1100-1200 м н.р.м., переважно на схилах північної орієнтації. Відмічені на хребті з вершинами Парашка, Тимків Верх і Корчанка.

Висота ярусу А, який утворює *Sorbus aucuparia* var. *glabrata* з одиничною домішкою бука, смереки (переважно туполуската форма) та явора, становить 4-5 м. зімкнутість крон 0,6-0,7. В ярусі В присутні ті ж види, а також *Rosa pendulina*, *Salix caprea*, *S. silesiaca*. Проективне покриття ярусу С сягає 100%. Флористичне ядро складають *Athyrium distentifolium* (до 90%), *Calamagrostis sp.*, *Dryopteris filix-mas*, *Gentiana asclepiadea*, *Homogyne alpina*, *Luzula sylvatica*, *Oxalis acetosella*, *Polygonatum verticillatum*, *Rubus idaeus*, *Senecio fuchsii*, *Stellaria nemorum*, *Vaccinium myrtillus*, *Veratrum lobelianum*.

Висновки

Загалом на території НПП “Сколівські Бескиди” виявлено 46 синтаксонів первинно та вторинно рідкісних лісових угруповань, 2 з яких занесені до “Зеленої

книги Української РСР" [2], 11 – до регіональної "Зеленої книги" [12], та 13 – до "Зеленої книги України. Ліси" [3].

Враховуючи фітосозологічну цінність описаних вище ценозів, доцільно оптимізувати природоохоронне зонування території НПП "Сколівські Бескиди", включивши до складу заповідної зони парку квартали 2, 7, 12, 17 Сколівського лісництва та лівобережну частину басейну р. Рибник у Майданському лісництві. Необхідним є запровадження моніторингу за станом та сукцесією рідкісних лісових угруповань і станом ценопопуляцій наявних тут рідкісних видів. Доцільно також включити деякі угруповання до наступного видання "Зеленої книги України". Це, передусім, фітоценози, що описані в даній роботі під номерами 3-5, 7, 8, 18, 46.

1. Геологическая карта Украинских Карпат и прилегающих прогибов / Гл. ред. В.А. Шакин – Киев: Киевгеология, 1976.
2. Зеленая книга Украинской ССР: редкие, исчезающие и типичные, нуждающиеся в охране растительные сообщества / Под общ. ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонко. – Киев: Наук. думка, 1987. – 216 с.
3. Зелена книга України. Ліси / За ред. Ю.Р. Шеляга-Сосонко. – Київ: Наук. думка, 2002. – 254 с.
4. Малиновський К., Царик Й., Кияк В., Нестерук Ю. Рідкісні, ендемічні, реліктові та погранично-ареальні види рослин Українських Карпат. – Львів: Ліга-Прес, 2002. – 76 с.
5. Милкина Л.И. Географические основы заповедного дела // Изв. Всесоюз. геогр. о-ва. – 1975. – 107, № 6. – С. 485-495.
6. Мілкіна Л.І. Формация букові ліси (Fagetea sylvaticae) // Природа Карпатського національного парку. – Київ: Наук. думка, 1993. – С. 70–76.
7. Мілкіна Л.І. Українські Карпати // Раритетні фітоценози західних регіонів України (Регіональна "Зелена книга"). – Львів: Поллі, 1998. – С. 30-97.
8. Мілкіна Л.І., Воронцов Д.П. Букові ліси басейну ріки Рибник Майданський у Сколівських Бескидах (Українські Карпати). – Деп. в ДНТБ України 13.07.98, – № 318-Ук 98. – 21 с.
9. Мілкіна Л.І., Воронцов Д.П. Смереківі ліси заказника "Майдан" // Праці наук. т-ва ім. Шевченка. – Т.ІІІ. – Екологічний збірник. – Львів: НТШ, 1999. – С. 136-144.
10. Определитель высших растений Украины / Доброчаева Д.Н., Котов М.И., Прокудин Ю.Н. и др. – Киев: Наук. думка, 1987. – 548 с.
11. Продромус растительности Украины / Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дидух Я.П., Дубына Д.В. и др.; Отв. ред. Малиновский К.А. – Киев: Наук. думка, 1991. – 272 с.
12. Стойко С.М., Мілкіна Л.І., Ященко П.Т. та ін. Раритетні фітоценози західних регіонів України (Регіональна "Зелена книга"). – Львів: Поллі, 1998. – 190 с.
13. Тышкевич Г.Л. Еловые леса Советских Карпат. – М.: Изд-во АН СССР, 1962. – 1974 с.
14. Червона книга України. Рослинний світ: / Редкол.: Ю.Р. Шеляг-Сосонко (відп. ред.) та ін. – Київ: вид-во "Українська енциклопедія" ім. М.П. Бажана, 1996. – 608 с.
15. Цись П.М. Геоморфологія і неотектоніка // Природа Українських Карпат. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1968. – С. 59-80.
16. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Гродзинский М.Д., Романенко В.Д. Концепция, методы и критерии создания экосети Украины. – Киев: Фитосоцицентр, 2004. – 144 с.

Інститут екології Карпат НАН України, м. Львів, e-mail: voronzoff@ukr.net
НПП "Сколівські Бескиди", м. Сколе, Львівська обл.